

עליהם להיות מופת להכרתו הגוברת של הצבא לנבי חובותיה, אחריותה וברכה-
תיה של הדימוסקרטיה. תחנות הכבאים והג"א של היום יכולות להעשות לתאים
שיהיו גרעין הקלובים החברתיים של העם בחיים „העדתיים“ יותר שבערי-המחר.
עובד הדתגוננות האזרחית הוא אזרח, — כשם שהנו נושא של תעודה ולא רק
נושא פונקציה שזמנה הוא — זמן התקפות ה„בזק“ בלבד. עוד לא אחרנו את
המועד להבין דבר זה.

בריגדיר ג. ג. מור

השכלה לצבא

הקורפוס לחינוך בצבא (*) הוא פדי מחשבות שהתחילו מנקרות במוחו-
תיהם של אנשים בשלהי המלחמה הקודמת. חלוצי „ההשכלה-בשדה“ היו חברי
י.מ.ק.א. (**) וכמה קציני צבא שהקדימו להרגיש מראשיתם-של-דברים בצורך
להבריא את הצבא ולספק ערכי תרבות והוראה תכנית לאזרחים-נושאי-הנשק, הן
במולדת והן במדינות הים. בין אלה האחרונים נודע לשם הלורד גורל שגשלה
למיניסטריון המלחמה באוגוסט 1918 לתאם את צורות-הפעולה השונות שצמחו
מעצמן בצבא. מאמציו הביאו לידי כך שה-A.E.C. נוסדה רשמית כ„קורפוס“
בתוך הצבא הסדיר ב-1920.

אבל אין זו בשום פנים הליכתה הראשונה של ההשכלה אל הצבא. עוד
בשנת 1767 נתמנה כמל פלוני („שנמצא מיושב בדעתו, מדיר עצמו מביסוסם,
ישר ונוהג בדרך ארץ“) למורה ב„גדוד המלכה המלכותי“. ב-1800 לערך אחזה
„בריגדת-הקלעים“ באמצעים ללמד את כל הסמלים שלה קרוא וכתוב, ובתי ספר
לילדי החיילים נוסדו ב-1811 בכל היחידות בהנהלתם של מורים-סרג'נטים,
שעליהם הוטל גם ללמד למירונוים קריאה, כתיבה וחשבון. מורות צבאיות
נתמנו רשמית ב-1840 והן קיימות עד היום הזה בשם „המורות הצבאיות של
המלכה“. „קורפוס המורים הצבאיים“ הוקם ב-1850 ונתמזג עם „הקורפוס
לחינוך בצבא“ ב-1920. קורפוס זה, שבשנות „הקימוצים“ געשה צמצום מדאיב
במספר אנשיו, קבע לעצמו מאמד, בשנות 1920—1939, כמוסד האחראי
להשכלת הבוגרים והנוער בצבא. הבחינות לקבלת „תעודות-הצבא“ שהיו נהוגות
לפני 1914 אורגנו מחדש ונקבעו ארבע דרגות של „תעודות“, למן
„השלישית“ — שהיא עדות למבחן פשוט בידעת קרוא וכתוב, דרך „השניה“
ו„הראשונה“ — ועדה „מיוחדת“ — וכמוה, לערך, כתעודת בגרות של בית ספר
תיכוני. הצבא, לאחר שרמן כמה ריפונים, קיבל את החידוש ותמך בו.

בראשית המלחמה הנוכחית הופסקה עבודת ההשכלה, פרט לנערים וילדים
שחולו לצבא, ורבים מאנשי הקורפוס לחינוך הועסקו בתפקידים אחרים. נסיונות

* A.E.C. — Army Educational Corps. ** Y.M.C.A. — Young Men Christian Association.

החורף הראשון ולחצם של חוגי החינוך האזרחיים הביאו לידי חידוש העבודה בין הבוגרים, באורח בלתי רשמי, בינואר 1940. אחרי הדו"ח של ועדת הייננג אושרה בספטמבר 1940 תכנית חינוכית לימות המלחמה ולמנהלה הראשון נתמנה מר בנדל ממיניסטריון החינוך. מיד נעשו צעדים להרחיב את „הקורפוס לחינוך בצבא” וכמה קצינים, המוכשרים לכך במידה גבוהה, וסרג'נטים (אין דרגה נמוכה מזו בקורפוס ההשכלה) נוספו על התקן הקיים, ביחוד באמצעות העברה מסוגי חיל אחרים של הצבא. מחוץ לדירקטורט המיוחד של מיניסטריון המלחמה, סופחו קציני „הקורפוס לחינוך” למפקדות הגליליות ולמבנים נמוכים יותר, — ותת-קצינים (*). וסרג'נטים הוקצו ליחידות הצבא השונות. תפקיד הקצינים היה לפעול בעיקר בתור מארגנים ולהיות המקשרים בין היחידות ובין העזרה האזרחית העצומה שגויסה בינתיים על ידי „הוועד המיעץ המרכזי לחינוך בצבאות ה. מ. מ.”, והועדים המחוזיים. אלה האחרונים נסתמכו בעיקר על האוניברסיטאות, אך היו מיוצגים בהם גם המורים של מוסדות החינוך המקומיים ומוסדות מתנדבים, ומיניסטריון החינוך עומד מאחריהם ומוכן לתמוך בהם. הקצינים, תת-קצינים וסרג'נטים פעלו גם כמארגנים מקומיים וגם כמורים, אף כי רובה של מלאכת ההוראה ביחידות נעשתה ע"י אזרחים וע"י אנשים שבתוך הגדודים עצמם.

„התכנית החינוכית לימות מלחמה” התחילה כפעולה מרצון, שמטרתה היתה לספק את צרכיהם של האנשים והנשים (אותן האפשרויות ניתנו גם לא. מ. ס.) שידעו מה הם רוצים והיו נכונים לדרוש את מבוקשם. התפקיד הראשון היה לגלות ולהמריץ את הביקוש ולקשרו עם המקורות השונים לספקו, הן האזרחיים והן הצבאיים, ככל שהרשו תנאי-המלחמה. סוף פסוק זה חייב לזכור כל מי שבא להעריך את התקדמות ההשכלה בצבא ואת עבודתו של „הקורפוס לחינוך”. יש והמבקרים מסיחים את הדעת מן הקשיים. הרציפות היא ענין רצוי — אם לנקוט לשון מתונה — בכל תכנית חינוכית, וכיצד להשיג רציפות זו כשהיחידות והאנשים נמצאים במצב של חליפות מתמידות? יש חשיבות לתנאים של שיכון ומכשירי-עזר — ולא תמיד אפשר לספק את אלה בקסרקסים, במחנות ובמגורים אזרחיים — שכולם גדושים. כיסוד לכל רואים הבריות את המורה הטוב, — אך הצבא מאורגן בראש וראשונה כארגון לוחם ולא כמוסד חינוכי, והמורים — בכוח — שבתוך יחידה צבאית הוא דבר התלוי הרבה במזל.

אך „הקורפוס לחינוך בצבא”, הישן והחדש, ניגש בכל זאת אל המלאכה בתוקף-רצון, כשהוא נתמך בהתלהבות על ידי שותפיו האזרחיים, והביקוש לעזרתם המאוחדת גדל בהתמדה. לאחר זמן קצר הוברר כי אחת הבעיות העיקריות היא זו הנוגעת לאותם שמונים אחוז מן האנשים והנשים שלא נמשכו בימות השלום לשום צורת השכלה לבוגרים, ושרבים מהם היו מתיחסים בחשדנות רבה לעצם השם „השכלה”. הסמיה הראשונה משיטה זו, שהלימוד היה בה רשות בלבד ולא חובה, היתה קביעת מידה של לימוד חובה ביחידות מסוימות של

* תת-קצינים — Warrant Officers — ז.א.: רכ"ס-ג'נטים של המטה של הרגימנט ושל הפלוגה

„חייילים צעירים“. הצעד הבא והחשוב יותר היה יסוד „המשרד הצבאי לענינים שוטפים“ שהמיל בסתיו 1941 על הקצינים שביחידות לערוך שיחות עם אנשיהם על עניני-דיומא — נושא שעורר התענינות רבה גם בתקופת הרשות — לפחות שעה אחת בשבוע בשעות העבודה הרגילות. חוכרות שבועיות שהכילו חומר לימוד והוראות להדרכת הקצינים הוצאו מטעם המיניסטריון למלחמה בהדרכתו החרוצה של מר מ. י. ויליאמס, מן המכון הבריטי להשכלה לבוגרים, ו„הקורפוס לחינוך בצבא“ געשה אחראי גם לפיקוח על צורה זו של לימוד-חובה. קשר זה בין הקצינים ובין השכלת אנשיהם יצר את הצורך להעלות את רמתם של קצינים אלה כמורים וכמדריכים לקבוצות-בירורים. לשם כך נבחרו שלש דרכים:

א. השיעורים „בבית הספר הצבאי לעבודה השכלתית“ שנזכרו לעיל.
ב. קורסים קצרים שאורגנו בחלקם על ידי הועדים המחוזיים ובחלקם על ידי „הקורפוס לחינוך בצבא“ והנערכים כרגיל באחת האוניברסיטאות.
ג. „קורסים גורדים“, של „הקורפוס לחינוך“ ושל מומחים אזרחיים, אם יחד ואם לחוד, המבקרים במרכזי הצבא ועורכים קורסים קצרים. גסיון אחרון זה עודנו בחיתוליו אך נראה כי הוא יגדל ויתפתח, כיוון שיש לו יתרון של גמישות רבה ואינו מנתק את הקצינים מיחידותיהם.

יש להזכיר בקצרה גם את הפעולות הרבות הנעשות בצבא מרצון, פעולות ש„הקורפוס לחינוך“ הצבאי עוזר להם במישרין או בעקיפין. יש דרישה ניכרת למלאכת יד, בעיקר ביחידות הספאטיות יותר ובבתי החולים, ודבר זה מאורגן בדרך כלל על בסיס של חובבות יותר מאשר מתוך גמיה מקצועית מפורשת. „הקורפוס לחינוך בצבא“ עוזר כאן בעצה, מטפל לפעמים גם בהוראה ומספק את המכשירים והחומר. גם מרצים אזרחיים ושעורים בבתי המוסדות המקומיים לחינוך מקובלים על הצבא, ויש לעשות איפוא את הדרוש כדי להביא את המרצה אל החיילים או את החיילים אל השעורים. במקומות רבים גוסדו „מרכזי עיון“ או „חדרים שקטים“, שפעמים רבות מצורפות להם ספריות וכאן יכולים החיילים השקדנים יותר לקרוא, לעסוק בלימוד קורסים שבכתב, או לקחת חלק בחוגים מוסיקליים, בקבוצות לבירורים או בשעורי-לשונות.

אלה הם אולי הדברים שכדאי למסרם כסקירה קצרה זו על עבודתו של „הקורפוס לחינוך בצבא“. אנשיו מיטיבים לדעת יותר מכל שאין הם עומדים אלא בראשית-מלאכה, שהם עצמם לומדים תמיד מן הנסיון ומן המשגה וכי שאלת השאלות תוצג בפניהם לכשישובו החיילים לבתיהם. הקשיים בשעה זו רבים הם, אך יש בה בעבודה זו ענין רב וחשיבות רבה לאין שיעור לא רק לעת המלחמה אלא גם לשנים שלאחריה. אין כאן מקום לזחיחות-דעת אך יש ויש מקום לכושר הסתגלות, ליזמה ולאמונה. ולמרבה-המזל מחונן „הקורפוס לחינוך“ בכל שלש הסגולות הללו, ורשאי הוא אולי לומר על מכוונת-עבודתו בלשונו של גליליאוס: — „ובכל זאת היא סובבת“.